

Stockholm
17. mai 1990

Statsminister Jan P. Syse

Ingenting er norskere enn 17. mai. Det er vår dag, dagen da vi aldeles uhemmet feirer oss selv. Feirer vår norskhet. Ikke med agg eller brodd mot noen, men i gleden over å ha en hjemstavn.

Denne hjemstavn er vor
og vi elsker den for
hva den er, hva den var,
hva den bliver igjen.
Og som kjærlighet gror
av vor hjemlige jord
skal den gro av vår kjærlighets
frøkorn igjen.

På denne dagen er vi uforskammet og selvbevisst nasjonale. Og ingensteds har det dypere mening for oss å feire Norges nasjonaldag enn nettopp her i Sverige.

Hva er 17. mai i forholdet mellom våre to land?

I dag ser vi at 1905 ikke bare frikoblet Norge fra Sverige. Også Sverige ble frikoblet fra Norge, fra Norge som problem. Sverige ble kvitt en farlig nabo-krangel. Under forhandlingene i Karlstad i 1905 forlangte den svenske regjering at de norske grensefestningene skulle nedlegges. Det ble følt som et nederlag for Norge at vi måtte gå med på kravene. Det var den militært sterkere makten som vant frem. Men i ettertid er det vanskelig å se noen del i avtalen som bidro mer til å opphøve betydningen av de militære styrkeforhold mellom våre to land. For dette var innledningen til varig fred.

Bjørnstjerne Bjørnson leste dødsdommen over unionen med ordene: "Bedre skille ad de hester som ikke trekker sammen. Amen." Men i dag trekker våre adskilte hester bedre sammen enn noen gang.

I dag vet vi at unionstiden var en rik blomstringstid for oss begge - industrielt, kulturelt, politisk. Det er vanskelig å si hvor langt dette skyldtes unionen. Vi vet ikke sikkert om både Sverige og Norge vokste fordi vi var sammen, eller bare mens vi var sammen. Men hva vi vet, er at unionen tillot fremgangen. Og ikke sperret for den.

Historikerne ser i dag med nye øyne på unionstiden. De ser også med nye øyne på det som før ble kalt firehundreårignatten.

Grunnlovsverket på Eidsvold var en strålende politisk bragd. Men også en strålende dagdrøm. Den tok lite hensyn til de realpolitiske maktforhold i Europa. Og den tok aldeles ikke hensyn til hva de militære seierherrene hadde besluttet. Seierherrene hadde fordelt krigsbyttet, og den delen av krigsbyttet som het Norge skulle jo tilfalle Sverige.

Likevel var ikke Grunnloven av 1814, i all sin politiske og økonomiske idealisme, bygget på sand. Den var forankret i fast fjell under sanden. Fjellet var selve drømmen om Norge - vissheten om at vi utgjorde en nasjon med egen identitet, eget ståsted. Grunnloven spikret denne visjonen fast. Og slik ble den stående. Slik står den stadig.

17. mai er altså knyttet til Grunnloven, til Eidsvoldsverket. Det er viktig at vi ser hva det egentlig bestod i. Å gjenreise Norge som eget rike, ja. Men hvordan? På Eidsvold finner vi iallfall tre grupperinger. Den ene og mest romantiske var den rene

uavhengighetslinjen. Den andre ønsket å knytte båndene mellom Norge og Danmark på en ny måte. Og den tredje ville legge grunnlaget for en union med Sverige. Til de siste hørte ikke minst grev Herman Wedel, kanskje Norges største statsmann gjennom tidene.

De tre fraksjonene oppfattet hverandre som meget forskjellige. Men i dag er det lett å se at de alle fremfor alt var patrioter. Deres utgangspunkt var Norge. At nordmenn skulle ha råderett i eget fedreland.

Dette er kjernen i Riksforsamlingens tenkning i 1814. Ikke brudd med noen og ikke brodd mot noen, men en nasjons krav om å ha første ord om egen fremtid.

Når vi holder fast ved dette, da ser vi hvor aktuelle disse fjerne begivenhetene er. For hva er det vi ser i dag på den andre siden av Østersjøen - i Estland, Latvia og Litauen? Det er nøyaktig det samme. Det er små nasjoner som sier nei til at andre driver realpolitikk på deres vegne. Saktens vet de at det finnes globale maktinteresser som må telle med. Men de holder samtidig frem en annen realitet, en visjon om nasjonenes selvstendighet. Et krav om å forme sin egen fremtid.

Vi vet at balterne har lite annet enn ord å sette bak sine krav. Og hva er ord? - Hvor mange divisjoner har Paven? spurte Stalin retorisk. Men i dag er Stalin og stalinismen død, mens Kirken lever. For det er ideer som driver utviklingen - levende ideer. Da kommunismen døde raste også dens maktgrunnlag sammen. I dag står den igjen som restene av en ondartet okkupasjon. Okkupasjon av sinnene, og okkupasjon av nasjonene.

Dette er lærdommen og budskapet fra 17. mai 1814: Ingen nasjons skjebne får lov å bli avgjort av andre enn nasjonen selv. Vi vet riktignok at vi må ta hensyn til andre enn oss selv. Vi er alle omgitt av andre land, som har sine interesser og behov. Men løsninger som skal være til å leve med, de må vokse frem innenfra, ikke påtvinges utenfra. I 1814 sa nordmenn at Norges fremtid måtte starte i Norge, ikke i hva andre bestemte på Kontinentet. I dag sier balterne at deres fremtid må starte i Riga og Tallin og Vilnius, ikke i Moskva. De gjør hva vi gjorde. Og vi må gi dem det samme svaret som vi ga oss selv.

Sverige og Norge har hatt ulike veier å gå frem til å bli herrer i eget hus. For Sverige har selvstendigheten vært selvsagt i århundreder, så selvsagt at man ikke stadig trenger å lete frem ordene om selvstyre og gjøre dem nye og blanke igjen. Sverige har kunnet hvile trygt i seg selv, vi har hatt det anderledes og hardere. 17. mai er for oss også 1940, da flaggstengene stod nakne fordi landet var hærtatt, og 1945, da flaggene gikk til topps igjen, i gleden over nyvunnet frihet. Det er vår egen tid vi snakker om.

Andre har fortalt oss at de ingensteds i verden ser så mye flagg som når nordmenn er samlet. Jeg tror det er riktig. Vi husker at unionsstriden ikke minst gjaldt kampen for det rene norske flagg. Vi ville bli kvitt unionsmerket i flagget, den såkalte silde-salaten. Men til dags dato tror jeg ingen nordmann har tenkt på at også svenskene måtte tåle silde-salaten i sitt flagg. Uten at de klaget.

Hvor står så de norsk-svenske forbindelsene i dag, 85 år etter unionsoppløsningen?

De står godt. Det er mer gjensidig avhengighet, mer samarbeide, mer samhandel, mer kulturfelleskap mellom våre to land i dag enn det noensinne var i

unionstiden. Det er flere som feirer 17. mai i Stockholm.

Det finnes alltid noen som bekymrer seg for at det nesten blir for mye av det gode. Enkelte i Norge frykter at det vil gå ut over vår økonomiske selvråderett når tunge svenske konserner setter inn langsiktig investeringskapital i norske selskaper. Selv ville jeg være mer bekymret hvis de ikke gjorde det. Jeg er enig med dem som gjør det - Norge er et interessant land å investere i. La meg forresten minne om at det var Wallenberg som stod bak Norsk Hydro fra begynnelsen av. Og begynnelsen var nettopp i 1905.

Selvstendige land skal være åpne for hverandres kapital og arbeidskraft. Det er nettopp selvstendige land som kan være det. Vi blir rikere av å åpne for hverandre, akkurat som vi blir rikere av å lese hverandres diktere og lytte til hverandres musikk. Min Regjering hadde nylig gleden av å garantere for en storslagen Anders Zorn-utstilling på Blaafarveverket på Modum - den åpnet sist lørdag. Det er få økonomiske forpliktelser en regjering kan påta seg som kaster så mye av seg!

Vi har behov for hverandre. Norge og Sverige trenger å stå sammen, ikke minst i forhold til Europa. Vi bør skynde på hverandre. Stadig flere spørsmål som berører oss, må jo i dag løses i samarbeid mellom mange land. Både Sverige og Norge har utadvendte økonomier - vi må sikre adgang til markedene for våre varer og tjenester. Begge sliter vi med forurensningsproblemer som ikke kjenner noen landegrenser.

Vi må være med i internasjonalt forskningssamarbeide, i kulturfellesskapet. Vi trenger medinnflytelse i utformingen av morgendagens Europa. Det europeiske Fellesskapet vokser seg sterkere og utvides til

stadig flere felter - må ikke våre land være med? Og kan vi klare det uten å gå sammen?

Vi er nasjoner som vil være oss selv, men aldri kan være oss selv nok.

Hva har så en nasjonal festdag å gjøre midt i en tid for internasjonalt samarbeid? Må ikke nasjonalfølelsen vike for mellomfolkelig samhørighet? Aldeles ikke! Fedrelandet blir aldri uaktuelt. Samholdet i et folk er som samholdet i en familie, det er selve livsgrunnlaget. Jo sterkere det er, desto tryggere er vi på oss selv. Desto bedre vet vi hvem vi selv er, og desto mer kan vi åpne oss for andre. Derfor feirer vi 17. mai, også her på svensk grunn, i fred og fellesskap med gode venner. Et stykke Norge, ikke i drift, men solid forankret.

Derfor har Elias Blix' ord den samme betydning og den samme formaning i dag, som da han skrev dem i 1890, for nøyaktig ett hundre år siden:

Gud signe vårt dyre fedreland
og lat det som hagen bløma.
Lat lysa din fred frå fjell til strand
og vetter for vårsol røma.
Lat folket som brøder saman bu
som kristne det kan seg søma.

Gratulerer med dagen!